

TYÖTÄ

TOISTEMME

PUOLESTA

SAK – Mahdollisuuksien aika
Keikkatyöntekijän toimeentulo -tutkimus

Vajaalla työllä, valtavalla vaivalla

Mikko Kesä ja Pekka Ylikojola

mah
dolla
suuk
sien
aika

SAK

Tutkimus osa Mahdollisuuksien aika -hanketta

SAK:n *Mahdollisuuksien aika* -hanke luotaa työelämän uusia ilmiöitä. Hankkeen kautta haluamme kehittää tulevaisuuden työtä, työntekijöiden arkea ja työelämää inhimilliseksi ja oikeudenmukaiseksi. Sen taustalla on kolme työelämään ja palkansaajien arkeen vaikuttavaa muutosvoimaa:

- **digitalisaatio**
- **globalisaatio sekä**
- **ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ehtyminen.**

Mahdollisuuksien aika -hanke keskittyy kahteen teemaan tai ilmiöön vuodessa. Tämä selvitys on osa syksyn 2018 teemaa, jossa tarkastelimme keikkatyöntekijöiden toimeentuloa palkan ja sosiaaliturvan avulla.

Keväällä 2018 selvitimme tekoälyn vaikutusta työelämän laatuun ja vuoden 2017 teemat olivat työntekijän ääni alustataloudessa ja uusi aikuiskoulutus.

Tutkimuksen toteutti Mikko Kesä Oy

SAK:n tilaamassa keikkatyöntekijöiden toimeentulo-ongelmia käsittelevässä tutkimuksessa tutkijana toimi **Mikko Kesä** ja avustavana tutkijana **Pekka Ylikojola**.

Mikko Kesä (HM) on työllisyysasiantuntija ja -tutkija. Hänellä on yli 15 vuoden kokemus työvoimapolitiikan, työllisyyden sosioekonomisten vaikutusten sekä työn tulevaisuuden tutkimuksesta ja kehittämisestä.

Tutkimus noudattaa kansainvälisen mielipidetutkimusyhteisön (ESOMAR) tutkimuseettisiä periaatteita.

Ihminen on töissä elämänsä parhaat tunnit. Työelämän mielekkääksi kokeminen vaikuttaa ratkaisevasti koko elämän tarkoituksellisuuteen.

muk. Pekka Himanen

Kirjoittajat
Mikko Kesä
mikko@mikkokesa.fi

Pekka Ylikojola
pekka@mikkokesa.fi

Sisältö

1. Johdanto	4
1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja toteuttaminen	4
2. Haastateltavat ja heidän tilanteensa	6
3. Keikkatyön ja työttömyysturvan yhteensovittaminen	9
3.1. Keikkatyö ja työttömyysturva	9
3.2. Osaaminen haasteena.....	12
3.3. Aktiivimalli.....	13
4. Keikkatöiden hankkiminen	15
5. Keikkatyön tekeminen	17
5.1. Työn mielekkyys.....	17
5.2. Osaamisen ja ansioiden kehittämismahdollisuudet	19
5.3. Kokemukset keikkatyön muusta turvasta ja eduista	20
6. Vastaajien ratkaisuehdotuksia	22
7. Johtopäätökset ja suositukset	24
7.1. Johtopäätökset	24
7.2. Suositukset.....	28
Liite 1	28

01

JOHDANTO

Työelämän nykyisen muutoksen taustalla vaikuttaa useita maailmanlaajuisia megatrendejä, joiden seurauksena työn tekeminen ja myös työntekijä/työnantaja -suhteet muuttavat muotoaan¹. Yksi ilmenemismuoto tästä on keikkatöiden määrän, sisältöjen ja muotojen lisääntyminen.

SAK:n luottamushenkilöpaneelissa syyskuussa 2018 selvitettiin **keikkatyön toimeentulon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen nykyahteita**. Paneelissa jopa 65 % luottamusmiehistä ja työsuojeluvaltuutetuista vastasi, että heidän omalla työpaikallaan käytetään vakituisten työntekijöiden lisäksi keikkatyöntekijöitä. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen 2018² mukaan osa-aikatyöllisten osuus kaikista työllisistä oli yhteensä 17,5 %. Kasvua oli vuoden takaisesta 0,8 %-yksikköä. Tuloksessa ei kuitenkaan yksiselitteisesti eritellä keikkatyöntekijöitä. Kelan vuoden 2017 etuustilastoissa³ soviteltua peruspäivärahaa ja soviteltua työmarkkinatukea saaneita oli 18,8 %. Vuodelle 2018 kasvua tammi-lokakuun ajalta on 2 %-yksikköä. Tilastot siis tukevat johtopäätöstä ilmiön kasvusta.

Varmistaakseen riittävän toimeentulon keikkatyöntekijä joutuu usein sovittamaan yhteen työtulonsa ja sosiaaliturvan. Työttömyysturvajärjestelmä ja keikkatyöt ovat olleet keskustelun aiheena erityisesti kannustinloukkujen näkökulmasta. Näiden yhteensovittamiseen voi liittyä myös merkittäviä hallinnollisia hankaluuksia eli niin kutsuttuja byrokratialoukkuja.

Keikkatyöilmiötä voidaan tarkastella yksilön näkökulmasta taloudellisen toimeentulon lisäksi työmäärään ja osaamisen osalta. Motivaatio ja inhimillisyys, koko laaja turva ja sen kokonaismäärittely, ovat olennaisia asioita, kun etsitään vastausta siihen, millaisena epätyypillisten töiden tekeminen henkilön tulojen, sosiaaliturvan ja muun elämän yhteensovittamisen

kannalta näyttäytyy. Onko hahmottuva kuva sellainen, joka on tavoiteltava suunta työelämällemme?

Keikkatöiden helpottaminen esimerkiksi työttömyysturvan joustoa lisäämällä voi hajauttaa sekä hajottaa töitä entisestään ja lisätä keikkatyöilmiön laajuutta. Tämä puolestaan kiristää kilpailua töistä ja toimeentulosta, mikä osaltaan lisää töiden etsimiseen vaadittavaa työmäärää. Toisin sanoen järjestelmän helpottaminen yhdestä päästä voi siirtää tai jopa lisätä haasteita toisaalla.

1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja toteuttaminen

Tässä tutkimuksessa selvitettiin **toimeentulon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen nykyahteita** keikkatyöntekijän näkökulmasta. Pääpaino oli keskittyä työttömyysturvaan. Lähtökohtana oli etsiä ratkaisumalleja, jotka tukevat ansiotyön saantia ja sen määrän kasvattamista sekä lisäävät ihmisten työntöön ja työurien turvaa, vakautta ja ennustettavuutta.

Tutkimusmenetelmänä oli **tapaustutkimus**. Tutkimuksessa haastateltiin 11 eri henkilöä, joiden henkilökohtaisen tilanteen, kertomusten sekä mielipiteiden pohjalta rakentui kymmenen erilaista tapauskuvausta. Henkilöt valikoituivat tutkimukseen satunnaisesti. Tavoitteena oli kuitenkin löytää henkilöitä, joilla oli pidempi tai pysyvämpi kokemus keikkatöistä ja/tai he joutuvat tai olivat joutuneet täydentämään ja sovittamaan ansioitaan työttömyysturvalla.

Haastattelut toteutettiin henkilökohtaisina laadullisina teemahaastatteluina. Haastattelukysymykset löytyvät tämän raportin liitteestä 1. Haastattelut dokumentointiin kirjallisesti ja kasvokkain käydyt

haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella. Nauhat purettiin jälkikäteen ja täydennettiin haastatteludokumentteihin.

Jokaisesta haastattelusta luotiin myös tiivis kertomus, jossa kuvaillaan haastateltavan tilanne ja kytketään tutkimuksen havainnot sekä ihmisten tilanteet kokonaisvaltaisemmin yhteen. Kertomukset esitellään tutkimuksen raportoinnin ja analyysin ohessa. Raportin lopusta löytyvät kootut johtopäätökset ja toimenpidesuosituksset.

HAASTATTELUN AIHEPIIRIT

- Tausta tai työtehtävät
- Keikkatyön ja työttömyysturvan mallit
- Keikkatöiden ja työttömyysturvan yhteensovittaminen ja riskit
- Keikkatyön mielekkäys
- Osaamisen ja ansioiden kehittämismahdollisuudet
- Muu turva
- Keikkatöiden hankkiminen
- Vastaajan omat ratkaisuehdotukset

¹ Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa - Jaettu ymmärrys työn murroksesta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 13a/2017

² Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7830. Lokakuu 2018, liitetaulukko 12. Osa-aikatyöllisten osuus kaikista työllisistä sukupuolen mukaan 2017/10 - 2018/10, 15-74-vuotiaat, %. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 27.11.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2018/10/tyti_2018_10_2018-11-20_tau_012_fi.html

³ Lähde: Tilastotietokanta Kelasto, www.kela.fi/kelasto

02

HAASTATELTAVAT JA HEIDÄN TILANTEENSA

Tässä luvussa esitellään eri malleja, joiden mukaan haastateltavat ihmiset tekevät tai ovat tehneet keikkatöitä ja täydentäneet niitä työttömyysturvalla.

Haastateltavat henkilöt valikoitiin siten, että he edustaisivat kattavasti eri aloja: luovia aloja, palveluammattajeja, rakennusalaa, teollisuutta ja sosiaalipalveluja.

Keikkatyömallit

Keikkatöitä on mahdollista tehdä joko yhdelle tai usealle työnantajalle ja käytössä voi olla samaan aikaan joko yksi tai useampi eri keikkatyömalli yhdelle tai usealle eri työnantajalle. Haastateltavien työhistoriasta löytyi useita eri malleja. Joissain tapauksissa työn teettäjä määrittelee, millä mallilla hän haluaa maksaa, toisissa tapauksissa työntekijä on voinut itse valita hänelle sopivan mallin. Tutkimuksessa saatiin myös viitteitä siitä, että kaikki eri keikkatyön tekemisen mallit mahdollisuuksineen ja haasteineen eivät olleet kaikilla haastateltavilla tiedossa.

Freelanceverokortilla työskentely oli suosittu palkanmaksutapa haastateltavien keskuudessa. Freelanceverokortti on ollut samankaltainen kuin sivutuloverokortti. Suurin ero sivutulo- ja freelanceverokortin välillä on se, että jälkimmäisessä on vain yksi pidätysprosentti eikä lainkaan tulo rajoja. Veroprosentti on muodostunut arvioitujen vuositulojen mukaan. Vuonna 2019 freelanceverokortti poistuu kokonaan, jolloin sama vuositulo rajallinen verokortti käy kaikille palkkatuloille.

Pidempiaikaisissa keikkatöissä käytettiin pääasiassa niin kutsuttua nollatuntisopimusta. Nollatuntisopimus tarkoittaa työsopimusta, jossa minimityötuntien määräksi on sovittu nolla tuntia, ja työtunnit vaihtelevat töiden määrän mukaan.

TAPAUSKUVAUKSET

- Kulttuurituottaja Leena
- Rakennusmestari Matti
- Pyörälähetä Johanna
- Tanssitaiteen pariskunta R & S
- Metall- ja sekatyöntekijä Pasi
- Teatteritekniikko Ville
- Teatterialan opettaja ja esiintyjä Juuso
- Hoiva-alan Tiina
- Kahvilatyöntekijä Anna
- Eri työelämäpolkuja kulkenut Johanna

vat töiden määrän mukaan. Tietoa tulevista töistä ei välttämättä saa etukäteen. Haastateltavien keskuudessa oli ainakin yksi kokemus jatkuvasta työvuorojen päivystämisestä ja kilpailuista muiden halukkaiden kanssa, ja tämä hoidettiin matkapuhelimen avulla.

Keikkatöitä tarjoava yritys ei aina solmi työsuhdetta suoraan keikkatyöntekijän kanssa: välissä voi olla työntekijöitä vuokraava yritys. Useilla haastateltavista oli lyhyempien tai pidempien jaksojen kokemuksia vuokratyöyrityksen palveluista. Työvoiman vuokraus on sopimukseen perustuvaa järjestelyä: työvoimaa tarvitseva yritys tekee sopimuksen työntekijän vuokraamisesta vuokratyöyrityksen kanssa vastiket-

ta vastaan. Vuokratyössä vuokratyöntekijän työnantaja, mutta työ tehdään käyttäjäryitykselle.

Yritysmuodoista yksi vaihtoehto keikkatyöntekijöille on toiminimi. Yksi haastateltavista oli toiminut eri ajanjaksoina toiminimellä. Suurin osa haastateltavista ei kokenut suurta innostusta oman yrityksen perustamiseen pääasiassa siksi, että taustalla vaikutti pelko työttömyysetuuksien menettämisestä.

Työsuoritteiden laskuttaminen on nykyään mahdollista myös ilman omaa yritystä laskutuspalvelujen kautta. Toiminnasta käytetään hieman harhaan johtavaa termiä "kevytyrittäjyys". Yhdellä haastateltavista oli laajemmin kokemusta tästä.

Niin kutsutut alustatalouden työt ovat joko yksittäisiä tehtäviä tai pidempiä työjärjestelyjä. Yksittäisiä työtehtäviä välittäviä alustoja toimii kansainvälisesti useita, mutta Suomessa näillä ei ole vielä merkittävää jalansijaa⁴. Sen sijaan pidempiaikaisia työkeikkoja tarjoavia alustoja löytyy Suomesta jo esimerkiksi ruokalähettiläpalvelussa. Nämä alustat eivät suostu työnantajiksi vaan pitävät rooliaan markkinapaikkana, jolla asiakas ja alustatyöntekijä löytävät toisensa ja sopivat keikoista. Yksi haastatelluista on työskennellyt pidempään tällaisella alustalla.

Keikkatyötulojen täydentäminen työttömyysturvalla

Keikka- ja osa-aikatyöntekijöille on tyypillistä, että he täydentävät ansioitaan työttömyysetuudella (ansiopäiväraha, peruspäiväraha tai työmarkkinatuki). Soviteltua työttömyysetuutta⁵ on mahdollista saada, mikäli

- tekee tilapäisesti enintään 2 viikkoa kestävää kokoaikatyötä.
- tekee osa-aikatyötä, jonka työaika sovittelujakson aikana on enintään 80 % alalla sovellettavasta kokoaikatyön ajasta.
- jatkaa työssä, jossa työaika on lyhennetty lomautuksen takia.
- saa tuloa sivutoimisesta yritystoiminnasta.
- päätoiminen työllistyminen yritystoiminnassa kestää enintään 2 viikkoa.
- aloittaa yritystoiminnan työttömyysaikana 4 ensimmäisen kuukauden ajan.

"Alalla on tyypillistä freelancer-työ. Vain pieni osa on vakiduuneja, joita ei nyt ole."

Työttömyysetuutta laskettaessa otetaan huomioon kaikki ansiotulot, jotka ylittävät 300 euron suojaosan. Perussääntö on, että jokainen palkkana maksettu euro vähentää työttömyysetuutta 50 senttiä. Jos tekee osa-aikatyötä ja saa kuukausipalkkaa, sovittelujakso on 4 viikkoa tai yksi kuukausi.

Soviteltua ansiopäivärahaa saa, jos on ollut työttömyyskassan jäsen vähintään 6 kuukautta ja täyttää työssäoloehdon. Ansiopäivärahan määrä lasketaan aiemman palkan mukaan ja sitä maksetaan enintään 300 tai 400 päivää. Soviteltuina maksetut päivät huomioidaan enimmäisaikalaskurissa muunnettuna täysiksi ansiopäivärahapäiviksi.

Haastatelluista seitsemän täydentää tai on täydentänyt tulojaan pääasiassa sovitellulla ansiopäivärahalla. Kolme haastatelluista saa tai on saanut soviteltua työmarkkinatukea. Ainakin yksi henkilö oli pudonnut ansiopäivärahalla työmarkkinatuella keikkatyöhistoriansa aikana, ja useampi ansiopäivärahaa saavista mainitsi huolenaan, että tämä voi olla tulevaisuudessa edessä.

Haastateltavilta ei erikseen laajemmin tiedusteltu muita sosiaaliturvamuotoja, vaan ne kirjattiin ylös, jos vastaaja mainitsi ne jostain syystä. Muista tukimuodoista mainittiin asumistuki (3) ja toimeentulotuki (2). Yksi henkilö ilmoitti saaneensa Finnveran pienyrityslainaa oman toimeentulon varmistamiseksi. Oletettavasti myös muut vastaajista saivat tai olivat saaneet asumistukea ja hetkellisesti toimeentulotukea.

⁴ Rouhiainen, S. (2018). Asiantuntijatyö alustatalouden aikakaudella -kyselyn raportti. SWiPE-report. Turku School of Economics.

⁵ Lähde: Kela: Soviteltu työttömyysetuus, <https://www.kela.fi/soviteltu-tyottomyysetuus>

Kulttuurituottaja Leena

Teen kulttuurialan keikkatöitä samalla, kun haen vakituista työpaikkaa. Keikkatöitä olen tehnyt freelanceverokortilla. Täydennän ansiotani sovitellulla ansiopäivärahalla.

Keikkatöiden tekeminen ei ole minulle toivottu tilanne. Valmistuin kulttuurialalle aikuisiällä vuonna 2014 ja yllätyin, etten saanutkaan vakituisia töitä. Epäilen, että iälläni on jotain tekemistä vakituisen työn saamisen kanssa. Keikkatyönantajia minulla on ollut viimeisen neljän vuoden aikana 20–30.

Tällä alalla on hankala saada työtodistuksia ja palkkakuitteja, vaikka kuinka etukäteen kertoo, että ne on saatava pikaisesti. Kun todistuksia ei saa, lisääntyvät päivärahan käsittelyjen ja saamisen viiveet. Joskus on pitänyt kysellä palkankin perään. Lomat, työterveys, vakuutukset ja muut ovat sellainen viidakko, etten välillä ymmärrä niitä itsekään. Perhetilanteeseeni nähden keikkatöiden ja ansioturvan yhteismäärä ei ole ollut riittävä. Hädässä olen joutunut turvautumaan toimeentulotukeen, ja olemme joutuneet kaksi kertaa muuttamaan halvempaan asuntoon.

Minulla on ollut apuna useita työvoimavirkailijoita, jotka ovat vaihdelleet aivan ihanasta tyylistä minua vain numerona pitävään virkailijaan. Hakuprosessien sujuvuus riippuu virkailijasta, joskus käy tuuri ja joskus ei. Ikävöin virkailijaa, jolle pystyi

soittamaan ja hän vastasi tai soitti takaisin. Osaan hoitaa asioitani sähköisessä asiointipalvelussa, mutta olen ihan järkyttynyt siitä, miten voidaan olettaa, että kaikki ihmiset osaavat siellä toimia. Se vaatii tosi paljon osaamista. Kantapään kautta oppiminen onkin hyvin tuttua.

Ansioturvan saaminen ei ole vaikuttanut työntekooni, päinvastoin. Työnhakuun liittyvää työtä joudun tekemään ihan hirveästi. Se vaikuttaa omaan jaksamiseen ja nukkumiseen. Seuraan 20–30 työnhakuryhmää somessa. Siellä täytyy olla tosi nopea, koska haut loppuvat, kun tekijä löytyy. Jatkuva läsnäolo ja itsensä esillä pitäminen on raskasta. Keikkatyöt vaikuttavat osin voimavaroihin hakea kokopäivätyötä, mutta vaihtoehtoja ei ole. Keikkatöiden vuoksi minulla ei ole varaa lomiin, eikä se olisi edes mahdollista, koska juuri loma-aikoina voi tulla töitä.

Kehitän osaamistani keikkatöiden ohessa niin paljon kun pystyn. Jokainen keikka poikii lisää mahdollisuuksia ja oppeja. Erilaisten keikkojen kautta osaaminen kehittyy monipuolisesti. Toisaalta olen huomattavasti epävarmempi kuin muutamia vuosia aiemmin, koska olen jäänyt niin monesti työhaussa sivuun. Se nakertaa itsetuntoa.

Anonyymi työhaku pitäisi ottaa käyttöön, koska sillä karsittaisiin ikä syrjintää. Luovan alan tulisi toimia lakien mukaan, että palkkatodistukset saisi ajallaan. Freelancereille kaipaisiin myös jotain tahoja, joka sanoisi, että meillä on myös oikeuksia.

03

KEIKKATYÖN JA TYÖTTÖMYYSTURVAN YHTEENSOVITTAMINEN

Yhteenvedo

- ▶ Keikkatöiden ja työttömyysturvan yhteensovittaminen toimii pääasiassa kohtuullisesti.
- ▶ Yhteensovittamisessa on kuitenkin suuria haasteita, jotka johtuvat pääasiassa keikkatöiden luonteesta ja keikkatyötä tekevien erilaisista olosuhteista.
- ▶ Työttömyysturvan maksuviiveet olivat yleisin ja yksi suurimmista ongelmista. Maksuviiveet ovat seurausta siitä, että keikkatöistä ei aina saa ajallaan palkkakuitteja tai työtodistuksia.
- ▶ Kannustinloukkua ei varsinaisesti ole, mutta niin kutsuttu byrokraloukku erottui selvempänä. Kaikkia lyhempikestoisia keikkatöitä ei aina ole kannattavaa hakea tai vastaanottaa, etenkin jos on olemassa pelkotöiden, maksujen ja todistusten saamiseen liittyvistä epäselvyyksistä.
- ▶ Järjestelmässä "luoviminen" vaatii paljon osaamista, hermoja ja aikaa.
- ▶ Virkailijoiden osaaminen ei ole aina riittävällä tasolla. Päätökset ovat voineet olla virheellisiä ja asiakkaan kohtelu on toisinaan epäammattimaista.
- ▶ Aktiivimalli sopi pääosin huonosti pysyvää keikkatyötä tekeville.

3.1. Keikkatyö ja työttömyysturva

Ansiopäivärahan sovittelu yleisellä tasolla toimii pääasiassa kohtuullisesti. Siinä ei koeta olevan taloudellista kannustinongelmaa ottaa vastaan tai tehdä töitä. Ansiopäiväraha antaa riittävän taloudellisen turvan ajalle, jolloin töitä ei ole. Taustalta välittyy myös tunne viranomaisen ja järjestelmän luottamuksesta henkilöä kohtaan: Työttömyys on kestänyt vähemmän aikaa tai keikkatyön kautta työssäoloehto täyttyy. Tällöin myös viranomaisella saattaa olla hyvä syy olettaa, että henkilö tekee riittävästi töitä ja toimii muutoin työllistymisensä eteen.

"En näe kannustinloukkua. Loukku on byrokratiassa."

Työmarkkinatuella olevien tai olleiden osalta järjestelmä toimii yleisellä tasolla melko samalla tapaan kun ansiopäivärahan sovittelun kanssa. Taustalta hahmotuu kuitenkin selvästi järjestelmän vahvempi kontrolli työn luonteen, työnhaun ja veloitteiden osalta. Tämä ilmenee vastaajien keskuudessa muun muassa epäluottamuksena keikkatyön tekemistä kohtaan tai he kokevat viranomaisten taholta epäluottamusta itseään kohtaan.

"Työmarkkinatuen saaminen on epävarmaa ja sen puitteissa on enemmän kontrollia. Jopa toimeentulotuki on varmempi, vaikka sen osalta on ikävää, että koko elämää seurataan niin tarkasti."

Perimmäiset syyt keikkatöiden ja työttömyysturvajärjestelmän yhteensovittamiseen liittyvistä ongelmista johtuvat pääasiassa keikkatöiden luonteesta ja keikkatyötä tekevien olosuhteista. Ne ovat hyvin samankaltaisia kaikilla haastateltavilla.

Ongelmia aiheuttavat erityisesti keikkatyönantajien ja -teettäjien toiminta, ja ongelmat moninkertaistuvat, jos keikkoja on suuri määrä. Kokonaisuus näyttäytyi toisinaan hyvin sekavalta. Työehtojen epä-selyys, palkanmaksussa syntyvät viiveet – erityisesti silloin, kun palkkauksien ja työtodistusten toimittaminen viivästyy – aiheuttivat ongelmia.

Kaikesta tästä seuraa työttömyysetuuksien maksuviiveitä, koska todistukset tulee toimittaa etuuskäsittelyä varten. Jos töissä tai todistuksissa on ollut isompia epäselvyyksiä, viiveet työttömyysetuuksien maksuissa voivat olla useiden kuukausien mittaisia. Merkittävää on kuitenkin se, että lyhyet, esimerkiksi muutamien päivien maksuviiveet, voivat aiheuttaa etuuskäsittelyn viivästymistä, mikä voi olla hyvin kriittistä keikkatyöntekijöiden elämisen ja toimeentulon kannalta. Toistuvasti mainittiin muun muassa viiveet vuokranmaksussa.

”Vaikka etukäteen kerron, että on saatava ne [palkkatodistukset], niin silti niitä on vaikea saada.”

”Onneksi on ymmärtäväinen vuokranantaja.”

”Pieniä töitä ei kannata ottaa vastaan.”

Ongelmista, viiveistä ja toimeentulon riittämättömyydestä seuraa työmäärän moninkertaistuminen ja eräänlainen ongelmien ketjureaktio: on selvittettäviä asioita työnantajan ja viranomaisen suuntaan, on huolehdittava välttämättömistä laskuista ja toisaalta maksujoustojen hakemisesta.

Viranomaisten hallinnolliset työkäytännöt näyttäytyvät vastausten perusteella osin vanhakantaisina. Osan selvityksistä voi jo tehdä sähköisesti, mutta edelleen osa todistuksista on lähetettävä postitse, ja jos maksatuksissa on ongelmia, koettiin, että oma tapaus siirtyy käsittelyjonon ”hännille”.

Edellä kuvatuista ongelmista seuraa se, että keikkatyöntekijän asema työmarkkinoilla ja työttömyysturvajärjestelmän piirissä heikkenee täystyöttömään verrattuna kolmella tavalla:

1. Osa mahdollisista keikoista ja tuloista jää saamatta, kun kaikkia töitä ei uskalleta ottaa vastaan. Taustalla on pelko epäselvyyksistä, joita keikkatöiden vastaanottamista voi seurata. Toinen tilanne on esimerkiksi se, että tunnin tai kahden keikkoihin nähden hallinnollinen työtaakka koetaan suhteettoman suureksi. Kannustavuusongelma ei siis ole tulojen ja ”työttömyystulon” suhteessa vaan pikemminkin ansiotyömäärän ja hallinnollisen työmäärän suhteessa.
2. Toiseksi, jos keikkatöitä ottaa vastaan, toisinaan on helpompi sietää työnantajasta aiheutuvia ongelmia ja jopa väärinkäytöksiä, kun puolustaa omia oikeuksia tai joutua oikomaan ja selvittämään niitä työnantajan sekä viranomaisen välissä. Ilmeinen ongelmakohta liittyy myös irtisanoutumistilanteisiin. Karenssiuhka on vastaajien kokemusten mukaan sama kuin vakituisemmissa töissä. Koska keikkatyöläisellä on useita työnantajia, on paljon todennäköisempää, että hänen kohdalle osuu myös niin kutsuttuja huonoja työnantajia. Tältä osin tilanne on keikkatyöläisen näkökulmasta epäoikeudenmukainen.
3. Kolmanneksi, keikkatyöläisen asema viranomaisten ja työttömyysturvajärjestelmän osalta heikkenee erityisesti silloin, jos työnantajien määrä on suuri ja keikkatyön luonteet vaihtelevat. Jos työ ja työnantaja ovat samoja, näyttää siltä, että asiointi viranomaisen kanssa on helpompaa. Jos töiden luonteet vaihtelevat tai työnantajat muuttuvat, myös viranomainen on epätietoisempi tilanteesta ja vaatii lisää selvityksiä. Tulkinallisia eroja esiintyy myös silloin, kun viranomainen (henkilönä) vaihtuu toiseksi. Lain tulkintaeroja esiintyi jonkin verran, ja myös näistä koituu ylimääräistä selvitystyötä keikkatyöntekijälle.

"Kuvaavaa on, että sisareni on tunnettu näyttelijä, eikä hänen ole tarvinnut selventää koskaan töitään, koska kaikki tuntevat hänet. Itse tehdessäni vastaavia töitä, on usein selvennettävä, mistä töistä on kyse."

"Ymmärrän, että joku tulee siihen tulokseen, ettei tee mitään töitä, koska tämä on niin vaikeaa."

"Aina kun palkka on parempi, välttyy ongelmilta."

Kahvilatyöntekijä Anna

Tein kahvilatyöntekijän keikkatöitä nollatuntisopimuksella samaan aikaan kun suoritin avoimen yliopiston kursseja. Päätavoitteeni on päästä opiskelemaan yliopistoon. Keikkatyöansioitani täydensin sovittelulla työmarkkinatuella.

Tilanteeni on toivottu, koska haluan tehdä vähemmän töitä, jotta aikaa jää oikeasti opiskeluun avoimessa yliopistossa. Tavoitteeni on päästä tätä kautta päätoimiseksi opiskelijaksi yliopistoon. Kela

on halunnut kuitenkin selvittää, onko opiskeluni täysiaikaista vai ei. Kurssieni määrä ei kuitenkaan ylittänyt viittä opintopistettä kuukaudessa, mikä on raja, jolloin en olisi enää ollut oikeutettu työttömyysetuuteen. Vaikka avoimessa yliopistossa suorittaa paljon opintoja, ei ole mahdollista päästä opintotuen piiriin. Tämän takia olen joutunut optimoimaan kurssien määrän. Toinen tie yliopistoon vie valmennuskurssien kautta. Niistä ei saa opintopisteitä, jolloin niitä voi tehdä vapaammin myös työttömyysetuudella.

Keikkatyötulojeni ja ansioturvan yhteensovittamisesta on tullut minulle rutiinia. Viiveitä ja lisää selvittelytyötä aiheutuu ainoastaan silloin, jos palkkakuitin saaminen myöhästyy Kelan määräajasta. Minua peloteltiin etukäteen sovittelun työttömyysetuuden hakuprosessista, että se on vaikeaa, päätökset ovat väärä, eikä sananvaltaa ole. Yleinen ilmapiiri oli, että se ei onnistu. Ensimmäinen hakukerta tuntuikin pelottavalta ja olin epävarma. Lopulta kun laitoin kysymyksiä paperille, otin niistä selvää, ja vein asian loppuun, prosessi ei tuntunutkaan enää vaikealta. Jatkuvalle hakuprosessille on aina otettava oma aikansa, vaikka se on rutiininomaista ja selkeää. Täytyy ajatella ja ennakoida etukäteen, mitä Kela, TE-toimisto ja työnantaja kulloinkin haluavat.

Tuloni ovat riittäneet peruselämiseen. Olen säästäväinen, tein budjetin ja tiedostin, että tilanne oli oma valintani. Olin valmis ottamaan "osumia" päästäkseni opiskelemaan pysyvästi ja tätä kautta unelma-ammattiini. Kannustinloukkua en koe. Teen mieluummin töitä kuin että olisin tekemättä mitään. Palkka on aina parempi. Tasapainottelen silti tulojeni kehitysmahdollisuuksien kanssa: haluan syödä hyvin (ja tehdä töitä enemmän) vai saada opintoja valmiiksi? Keikkatyössä oppiminen ja kokemuksen karttuminen kehittävät itseäni, mutta taistelen sitä vastaan, etten jäisin tälle (keikka)alalle pysyvästi.

Keikkatyössäni työterveys, vakuutukset ja muut ovat olleet kunnossa. Olen tietoinen työhön ja työttömyysetuuksiin liittyvistä asioista käytännön tasolla, mutta en lainsäädännön kannalta.

Kehittämisehdotuksena näen sen, että omaehtoista opiskelua ei tulisi pitää "mörkönä" ja se tulisi saada joustavammaksi. Itsensä kehittämistä ei pitäisi koskaan rankaista.

3.2. Osaaminen haasteena

Töiden tekemiseen ja työttömyysturvaan liittyvien haasteiden lisäksi haastateltaville oli seurannut monia lisähaasteita johtuen heidän olosuhteistaan ja keikkatöiden luonteesta. Näistä eräs isoimmista oli osaaminen. Kaikki haastateltavat totesivat, että järjestelmän sisällä toimiminen edellyttää erityisosaamista.

Vastauksissa korostui erityisesti osaaminen maksupäivien ennakoimisen suhteen. Se ei tosin aina ole mahdollista, koska järjestelmä on ennalta-arvaamaton. Joustoa on kyettävä hakemaan muualta, esimerkiksi sopien vuokranmaksusta vuokranantajan kanssa.

Ensimmäinen kerta, kun tukia haetaan, koettiin haastateltavien keskuudessa usein kaoottiseksi. Oppiminen on tapahtunut vasta "kantapäähän kautta". Joissain tapauksissa keikkatyöntekijä on joutunut opastamaan myös virkailijoita eri tulkinnoissa. Päättöksissä on esiintynyt jonkin verran myös huolimatto muutta ja virheitä.

"Olen joutunut opettamaan, miten palkkakuitteja luetaan."

"En tajua, jos toinen sanoo toista ja toinen toista, mitä teen?"

Osaamistarpeissa on turvaututtu lähipiiristä saata-vaan tukeen esimerkiksi puolison tai vanhempien taholta. Joidenkin haastateltavien aiemmasta tai nykyisestä luottamusmiessroolista on ollut apua.

Lähes kaikki kokivat osaavansa järjestelmän jopa niin hyvin, että he auttavat myös muita. Eräs vastaajista koki, että hänen ilmaisutaidoistaan on hyötyä, kun hän asioi viranomaisten kanssa. Hänen mukaansa asioista voi yleensä keskustella, mutta oikeaa henkilöä ei aina löydä.

"Riippuu ihan virkailijasta, käykö tuuri vai ei."

Yhdessä henkilötarinoista korostui se, kuinka ulkopuolisten tahojen neuvot olivat ohjanneet vahvasti opiskelu- ja työuravalinnoissa ja johtaneet moniin ei-toivottuihin ratkaisuihin työuran varrella. Lopulta vasta työelämäpolun päässä oma sinnikkyys vastoin viranomaisen suosituksia johti rekrytointikoulutuksen kautta pysyvän ja mieleisen työn löytymiseen.

Hoiva-alan Tiina

Aloitin keikkatyöt, kun en oman jaksamisen vuoksi halunnut jäädä määräaikaiseen työhön. Parhaimmillaan minulla oli samaan aikaan viisi eri työnantajaa ja toimin lisäksi pääluottamusmiehenä. Tein keikkaa nollatuntisopimuksella ja kouluttajan puitesopimuksella. Keikkatyöansioitani täydensin sovittelulla ansiopäivärahalla.

Keikkatöitä tuntui aluksi olevan tosi paljon, kunnes tuli lakiuudistus ammattinimikkeistä: se teki minusta paperilla epäpätevän ja aiheutti haasteita työsaannissa. Tuntui kuin nuoris- ja vapaa-ajanohjaajan tutkintoani ei olisi ollut enää olemassa.

Keikkatulojen ja ansioturvan yhteensovittaminen on toiminut omalla kohdallani ihan ok. Siihen on jo nyt tottunut, että elämästä saa raportoida kaikille. Hakemusten käsittelyt kiristävät hetkittäin hermojeni. Pystyn kuitenkin ennakoimaan tuloja paremmin, kun elän kotitaloudessa toisen kanssa, ja olen jo pidempään tehnyt tätä. Välillä en ymmärrä, mitä silloin pitäisi tehdä, jos TE-toimisto sanoo toista ja työttömyyskassa toista. Itse joudun puljaamaan niiden välissä. Kassassa kukaan ei tuntenut ja tiennyt kokonaistilannetta. Virkailijoiden osaamattomuus, erilaiset käsittelytavat,

3.3. Aktiivimalli

Keikkatöihin liittyvää työnhakua ei tällä hetkellä myöskään tunnisteta tai katsota aktiivimallissa vaadittavaksi aktiivisuudeksi. Esimerkiksi harjoittelu näytöstä varten, vierailu- ja näyttäytymiskäynnit studioilla tai tapahtumissa ovat esimerkkejä luovan alan työnhausta, jota aktiivimalli ei tunnista. Erityisen ongelmalliseksi haastateltavat kokivat työvoimahallinnon järjestämät, aktiiviehdon täyttävät työvoimapalvelut. Ne eivät huomioi keikkatöitä tekeviä, ja niihin osallistuminen koetaan olevan pois oman alan töistä ja työnhausta.

Aktiivimallin tulo keväällä aiheutti myös yleisiä viiveitä käsittelyaikoihin, mikä on tuonut lisää haasteita osan vastaajista ennestään tiukkaan toimeentuloon.

huolimattomuus ja se, etteivät virastot kommunikoi keskenään, ovat aiheuttaneet jonkin verran ongelmia. Olen joutunut selvittämään viranomaisille muun muassa sen, mitä luottamusmiestoiminta on ja opettamaan, miten palkkakuitteja luetaan.

Ymmärrän hyvin, jos joku ei halua tehdä keikkatöitä, varsinkin jos byrokratia ei toimi, ja kun järjestelmään kaiken lisäksi vaaditaan ihan hirveästi osaamista.

Koen opiskelun keinona parantaa työtulojani ja nykyään opiskelen sosionomiksi työttömyysetuudella. Kehitysmahdollisuuksia tuo myös se, että olen ollut valmis tekemään lyhyitäkin työpätkiä ja saanut tehdä erilaisia sekä mielenkiintoisia työjuttuja. Odotan ja haen edelleen kuitenkin sitä yhtä työtä, jossa ei tarvitse selvittää kenellekään yhtään mitään, ja saa tehdä vain töitä töiden mukaan. Haluan, että koti ei ole toimisto ja tiedän, milloin minulla on vapaa-aikaa. Keikkatöiden takia olen joutunut luopumaan vapaa-ajasta ja tekemään töitä selvittelyjen eteen ihan sairaan paljon.

Mielestäni teknologiaa ja dataa tulisi käyttää enemmän, mikä helpottaisi ja vähentäisi virheitä selvittelytyössä. Viranomaisten raja-aidat tulisi madaltaa, kun on olemassa salatut sähköpostitkin. En ymmärrä kirjepostin käyttöä tai sitä, että vaikka vastaan selvityspyyntöön minuutissa, tipun silti jonossa viimeiseksi, mikä lisää viiveitä entisestään. Kaikenlaisia virastoja on olemassa, mutta miksi silti itse pitää tietää kaikki?

Eräs vastaaja koki aktiivimallin osaksi muuta epäluottamusjärjestelmää, jota työtön tänä päivänä kohtaa. Toinen vastaaja ei välitä koko aktiivimallista, vaan pyrkii hakemaan ja tekemään sen verran töitä kuin vain pystyy.

"Tällaisessa tilanteessa aktiiviehdon täyttäminen keinotekoisesti ei olisi ollut mielekästä."

"En voinut kehittää itseäni niin paljon kuin olisin halunnut."

Muita ansioturvan ja työtulojen yhteensovittamisen haasteita kootusti

- ▶ Ansioturvalle olevan ei ole hallinnollisesti ja taloudellisesti järkevää hakea muutaman viikon sairauslomaa (Kelan sairauspäivärahaa).
- ▶ Keikkatyöansiot: Haastateltavat kokivat epäsuhtana sen, että keikkatöiden osalta työttömyysturvan sovittelussa painotetaan vahvasti vain työaikaa. Esimerkiksi luovalla alalla ja osassa asiantuntijatehtävissä keikkatyöaikaa on hankala laskea. Jos korvaus ajasta on liian suuri, voi viranomaisilla tulla epäily, että työtä tehdään (ajallisesti) enemmän. Tästä seuraa toistuvia selvityspyyntöjä.
- ▶ Työnhaun näkökulmasta oli hieman epäselvää, miten viranomaisen tulkitsee sen, haetaanko työtä palkansaajana vai yrittäjänä. Osan luovan alan töistä voi esimerkiksi joutua tekemään jommalla-kummalla tavalla. Työnhaussa koetaan, että palkansaajana on vahvempi turva. Yrittäjänä työnhaku voidaan tulkita yrittäjäriskiksi ja yrittäjäyys päätoimiseksi, vaikka haettaisiin samoja töitä.
- ▶ Haastateltavat kokivat, että laskutuspalvelun käyttö on helpottanut ongelmia, jotka aiheutuvat töiden selvittelystä työttömyysturvan maksajille, esimerkiksi palkkakuittien ja työtodistusten saamisen osalta. Laskutuspalvelua tarjoavan yrityksen tietojärjestelmästä pystyy seuraamaan, miten eri vaiheet etenevät ja sieltä saa selkeät raportit automaattisesti.
- ▶ Osa vastaajista kertoi, että he ovat josain vaiheessa jollain tapaa optimoineet tulojensa ja sosiaaliturvan yhteensovittamista. Yksi vastaajista, joka ei ole optimoinut, sanoi, ettei se ole ollut kaikilta osin taloudellisesti järkevää.

Rakennusmestari Matti

Olen tehnyt infra-alan erilaisia asiantuntijan keikkatöitä sen jälkeen, kun minut irtisanottiin 2013. Käytän laskutuspalvelua ja täydennän ansioitani sovittelulla työmarkkinatuella.

Tilanteeni ei ole toivottu, sillä minulla on tavoite saada enemmän töitä ja haluan päästä turhalta tuntuvasta selvittelystä ja sovittelusta eroon. Keikkatöiden eteen teen sen, mitä ne vaativat. Niistä tulee se palkkio, joka tulee. En ole ajatellut töitä siltä kantilta, että ovatko ne taloudellisesti järkeviä.

Laskutuspalvelun käyttö on ollut asiakkaiden toivomus ja se on toiminut hyvin. Koko aikana ei ole sen suhteen ollut mitään häiriötä. Sieltä näkee, missä mennään ja raportit ovat selkeitä, mikä on helpottanut byrokratiaa. Tilanteet, jotka ovat aiheuttaneet ongelmia, ovat muualla. Parin päivän työ johtaa päivärahan keskeytykseen selvityksen ajaksi. Omalla ajalla opiskelu on aiheuttanut selvityspyynnöitä, enkä pystynyt tuntirajojen takia

menemään yhdelle mielenkiintoiselle kurssille kehittääkseni itseäni. Kerran tein hyväpalkkaisen lyhyen keikan, josta ei jäänyt soviteltavaa (työttömyys-tuuteen). Selvityspyyntö kuitenkin tuli, ja jäi fiilis, että epäilivät minun olevan kokoaikatyössä. Siitä lähtien on tullut jokaisesta pienimmästäkin keikasta selvityspyyntö, joihin kaikkiin olen vastannut samalla kaavalla. Tätä ennen selvitys piti tehdä vain noin kolmanneksesta keikoista. Tuntuu siis, että epäilevät pysyvämmiin, että olen vakituisissa töissä tämän yhden keikan takia. Olenkin tämän jälkeen ottanut hieman harkitummin keikkoja vastaan. Kannustinloukkua ei sinänsä ole, mutta byrokraloukku on. Tulen hirvittävän vähällä toimeen ja keikat kiinnostavat siinä mielessä, että saa taloudellista ekstraa. Olen hakenut keikkatöiden rinnalla pysyvämpiä töitä. Keikkatyöt ovat oman osaamiseni näyttämistä ja ylläpitämistä. Keikkatöiden tekeminen laajentaa työmahdollisuuksia, kun tietää pystyvänsä tekemään eri töitä. Sain kuitenkin vielä erikseen kootun kyselyn siitä, miten olen ollut työmarkkinoiden käytettävissä viime vuoden lokakuusta asti. Laskutuspalvelun raportti auttoi todistamaan eri keikat eri asiakkaille, ja pelasti kaikkien kuittien ja liliotteiden selvitystyöltä.

Keikkatöissä kehitysmahdollisuudet liittyvät keikkojen määrälliseen kasvuun. Lyhempää, muutaman tunnin keikkaa olisi enemmän, mutta siihen tulee byrokratiasta kitkaa, eivätkä kaikki työt motivoi. Kun tekee erityyppisiä keikkoja, profiili monipuolistuu. Olen aktiivinen netissä ja käyn ammattialan keskustelua keskustelupalstoilla, osallistun luennoille ja teen aktiivisesti sen eteen töitä, että ymmärrän, mitä alallani tapahtuu. Keikkatyöt poikivat suositteluja, työnäytteet toimivat markkinointina ja olen saanut keikkaa jopa nettikeskustelujen perusteella.

Mielestäni järjestelmät tulisi automatisoida. TE-toimiston rekisterit tulisi olla relevantteja, jotta tulisi yhtenäinen tarina ja tavoite asiakkaan ohjaukselle.

04

KEIKKATÖIDEN HANKKIMINEN

Keikkatöiden hankkiminen näyttäytyy monitasoisena työnä ja isona työmääränä. Lähes kaikki vastasivat, etteivät voisi tehdä yhtään enempää työtä työnhaun eteen kuin mitä nyt tekevät. Työmäärä yhtä keikkaa kohti arvioitiin jopa 3-kertaiseksi.

"Enempää en pysty hakemaan töitä kuin nyt haen."

"Toivon, ettei koti olisi toimisto, vaan tarkoittaisi kotia ja vapaa-aikaa. Ei vapaa-ajan myymistä töitä varten."

Työn ohella myös työnhaku on usein epätyyppillistä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi esillä oloa eri tilaisuuksissa tai treenaamista. Nollatuntisopimuksella työnhaku voi olla jatkuvaa päivystämistä tarjottavista töistä. Erityisesti tiettyjä luovan alan töitä tarjotaan, välitetään ja haetaan omista Facebook-ryhmistä, ja ne menevät heti, kun tekijä löytyy. Työnhaku edellyttää esillä oloa ja usein myös työpäivien päätteeksi iltaisin työnhakua taas uusiin töihin. Eräs vastaaja kertoi, että työnhakutyö vaikuttaa hänen jaksamiseensa ja nukkumiseensa: jatkuva läsnäolo on rasittavaa. Joillain aloilla työt ovat riippuvaisia tilaajien vaihtelevista budjeteista, eikä työnsaantia näihin töihin voi itse juuri edistää.

"Se on tosi nopeata. Haku loppuu, kun löytyy tekijä. Pitää olla koko ajan läsnä."

"Joissain paikoissa saa tekstarin: nyt olis töitä, pääsetkö? Ei pystynyt millään suunnittelemaan elämää."

Vastaajista osa koki, että viranomaisen ei tunnista keikkatöiden hakemisen käytäntöjä. TE-toimistot eivät haastateltavien mielestä edistä keikkatöiden hakemista tai saamista. Työnhakukurssit koettiin turhiksi

ja esimerkiksi yhdessä tapauksessa trukkiportti oli jouduttu hankkimaan itse, jotta hakija sai keikkatyöpaikan.

"Mun piti käydä sähköpostisota, että pääsen koulutukseen. Ja sitten sain nykyisen työpaikkani."

Keikkatöiden saaminen ja tekeminen yhtäältä lisää mahdollisuuksia uusiin töihin (suositukset ym.), mutta toisaalta näyttää myös rajaavan aikaa ja voimavaroja hakea uusia keikkatöitä. Moni kokee ja toivoo, että keikkatyöt toimisivat hyvänä työnäytteenä ja työnhakuväylänä pysyviin vakituisiin töihin. Lähes kaikki toivoivat saavansa pysyvää työtä.

Muita huomioita keikkatöiden hankkimiseen liittyen:

- ▶ Yksi vastaaja kertoi, että keikkatöitä sopiessa pitää myös ennakoida, miten pääsee tarvittaessa irtisanoutumaan keikkatyöstä, jos saa paremman työpaikan.
- ▶ Systemin kontrolli vaikuttaa työnhakuun ja lisää epätoivoa.
- ▶ Osassa töistä joutuu työvuorojen eli keikkatöiden määrän suhteen olemaan toisten armoilla.
- ▶ Erityisesti luovilla aloilla hyväksikäytetään paljon opiskelijoita, joilla teetetään töitä, joihin heidän osaaminen ei riitä.
- ▶ Keikkatyön tullessa on epävarmaa, saako lapselle hoitopaikan.
- ▶ Osaan pysyvämmistä töistä voidaan rekrytää vain siksi, että saadaan nimiä rekisteriin, joille voidaan sitten tarjota myöhemmin keikkatöitä.

Pyörälähetä Johanna

Teen pienimuotoista keikkatyötä pyörälähetinä. Olen hakeutumassa myös jatko-opiskelemaan. Keikkatyöt teen freelanceverokortilla. Tulojani täydennän työmarkkinatuella. Turvaudun myös asumistukeen ja välillä toimeentulotukeen.

Pyörälähetinä työskentely on siinä mielessä toivottua, että voin tehdä töitä silloin kun jaksan ja minulle sopii. Pyörälähetin työt sopivat parhaiten omaan tilanteeseeni, tykkään myös pyöräilystä. Keikkatöiden aiheuttama hirveä määrä paperitöitä Kelan suuntaan tekee siitä toisaalta ei-toivottua.

Olen lähettiyrityksessä (statuksella) "delivery partner". Jotkut lähetit tekevät töitä toiminimellä. Jos ansioita on tarpeeksi, on ollut mahdollisuus saada työsopimus. Freelancerina minulla ei kuitenkaan

ole oikeutta kieltäytyä tilauksesta, enkä saa työkennellä kilpailijalla. Keväällä ja kesällä minulla ei ollut vuoroja. Yritys rekrytoi kuitenkin koko ajan lisää väkeä, vaikka entisille ei ollut tarjota työtä. Kehitysmahdollisuudet työssä ovat olemattomat. En usko, että työmäärä tulee nousemaan ja työssä kehittyä ainoastaan fyysinen kunto.

Keikkatulojen ja ansioturvan yhteensovittaminen on toiminut huonosti. Palkka maksetaan nykyään kerran kuussa ja palkkalaskelmaa joutuu odottamaan parikin viikkoa. Tämä aiheuttaa maksuviiveitä työttömyysetuuteen ja olen joutunut sovitteluun esimerkiksi vuokranantajan kanssa vuokranmaksupäiviä. Olen joutunut turvautumaan myös toimeentulotukeen. Sen kanssa toimiminen on hankalaa, koska summasta ei voi säästää jotain tiettyä, esimerkiksi työssä tarvittavaa hankintaa varten, vaan kaikki on kulutettava heti. Koeajalla irtisanoutumisen karenssikäytäntöä en myöskään ymmärrä. Työntekoon toimeentulotuki vaikuttaa, kun toimeentulotukea saadessa ei saa tienata kuin 50 euroa, jonka jälkeen se alkaa laskemaan ja aiheuttaa jälleen hirveän paperisodan. En koe kuitenkaan, että keikkatyö on varsinaisesti este. Minulla ei ole tällä hetkellä työkykyä täyteen työhön.

Työnantajani maksaa minulle palkkiopalkkaa, jolloin siitä lähtee vain pakollinen sairausvakuutusmaksu ja kaikki muu pitäisi hoitaa itse. Tässä kyllä mielestäni käytetään hyväksi ihmisiä, jotka ovat kaikkein heikoimmassa asemassa, jotka hyväksyvät muutokset ilman vastarintaa ja ovat työn saamisessa toisten armoilla.

Mielestäni kansalaispalkka olisi ratkaisu. Se vähentäisi paperisodan määrää ja kokemuksesta, että on huono ihminen. Ihmisarvo ei määräydy sen perusteella, mitä teet tai saat palkkaa, tai sen mukaan, onko jaksamista tavoitella jotain. Mielestäni ihmisten rankaiseminen passivoi eikä toimi kuten halutaan. On väärin, että vaikeimmassa tilanteessa olevat joutuvat taistelemaan eniten.

05

KEIKKATYÖN
TEKEMINEN

Yhteenveto

- ▶ Keikkatöihin on alun perin hakeuduttu kiinnostavien tehtävien, lisäansioiden ja joustavuuden tai alan tyyppillisten käytäntöjen takia.
- ▶ Kokonaistilanne, jossa keikkatöistä seuraa muita epämielikkäitä olosuhteita, kuten töiden ja vapaa-ajan/perhe-elämän yhteensovittamisen haasteita, koetaan erityisen hankalaksi.
- ▶ Ansiot kasvavat keikkojen määrän kasvaessa, mutta ansiotaso ei kehity.
- ▶ Keikkatyöstä saa monipuolista osaamista, jonka toivottiin edistävän pysyvän työn saamista.
- ▶ Vastaajilla oli kokemus, että työnantajat haluavat tinkiä keikkatyöntekijöiden eduista ja muusta turvasta.
- ▶ Elämäntilanne, parisuhde ja muut taustajoukot tuovat eniten kokonaisturvaa keikkatyöntekijälle.

5.1. Työn mielekkyys

Keikkatöihin on alun perin hakeuduttu kiinnostavien tehtävien, lisäansioiden ja joustavuuden sekä alan tyyppillisten käytäntöjen takia. Keikkatöiden mielekkyyteen vaikutti paljon, oliko tilanne oma valinta vai ei.

"Koen keikkatyön mielenkiintoisemmaksi. Voin työskennellä erilaisissa jutuissa ja työtehtävissä. Vaihtelevuus ei tee työstä rutiininomaista."

Pienimpi osa vastaajista koki, että keikkatyöt ovat olleet lähtökohtaisesti toivottu tilanne. Isompi osa on ottanut työtä vastaan olosuhteiden vaatiessa.

Keikkatyöuran varrella useilla vastaajista on vaihdellut kokemus siitä, ovatko työ ja olosuhteet olleet mielekkäitä vai eivät. Jokaisella on ollut myös mielekkäitä tilanteita, erityisesti silloin, kun töitä on ollut riittävästi tai kun keikkatyöt kehittävät osaamista ja sopivat hyvin esimerkiksi opiskelujen oheen.

Osa kokee myös vahvoja epäonnistumisen tunteita siitä, että on ajautunut elämässään pysyvämmin keikkatyöolosuhteisiin. Epämielikkäänä koetaan erityisesti kokonaistilanne, jossa keikkatöistä seuraa töiden ja vapaa-ajan/perhe-elämän yhteensovittamisen haasteita, jatkuvaa työnhaun painetta, työttömyysturvan yhteensovittamisen haasteita, melko matalaa tulotasoa pysyvämmin tai jopa toivottomuuden tunnetta siitä, voiko tilanteeseen enää itse vaikuttaa ja suuntaa kääntää kohti pysyvämpiä ja ennustettavampia töitä.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat tavoittelivat pysyvää säännöllistä työtä.

"Odotan yhtä työtä, jossa ei tarvitse selvittää kenellekään yhtään mitään ja saan tehdä vain töitä töiden mukaan."

Muita huomioita keikkatöiden tekemiseen liittyen

- ▶ Yksi vastaajista sanoi, ettei halua keikkatöistä pysyvämpiin töihin, paitsi jos saisi paremman työterveyshuollon.
- ▶ Joidenkin alojen työt jakautuvat vuodelle epätasaisesti, mikä tuo omat, isot haasteet jaksamisen kannalta.
- ▶ Eräs vastaajista kertoi, että keikat kiinnostavat siinä mielessä, että saa ekstrapä.

Teatteriteknikko Ville

Teen freelanceverokortilla erilaisia ääneen ja valoon liittyviä suunnittelu- ja toteutuskeikkatöitä. Täydennän ansioitani sovitellulla ansiopäivärahalla.

Tilanteeni on toivottu, koska pääsen tekemään mielenkiintoisia ja erilaisia työtehtäviä. Keikkoja on ollut nyt kuitenkin vähemmän ja se ei tietenkään ole toivottua.

Keikkatöiden ja ansioturvan yhteensovittaminen on ollut mielestäni aika helppoa. Ainut hankaluus on se, että kaikista töistä ei saa työtodistusta. Olen ollut viime aikoina aika paljon sairauslomalla ja sairauspäivärahan saaminen on ollut isompi ongelmavyöhyke. Kun sairausloma kirjoitetaan ja ilmoitan siitä työkkäriin, he tekevät lausunnon ansiosidonnaisen maksajalle työttömyysturvan katkaisusta. Mutta jos Kela päättääkin, ettei makseta sairauspäivärahaa, ansiosidonnaista ei voidakaan palauttaa. Täysin ohjeiden mukaan toimiminen ei ole aina kannattavaa. Hiljattain myös aktiivimalli leikkasi ansioturvaani, kun en tilanteessani pitänyt aktiiviehdon keinotekoista täyttämistä mielekkäänä.

Mielestäni julkista terveydenhoitoa tulisi parantaa keikkatyöläisten näkökulmasta. Olen myös perustulon kannalla ja ryhtyisin yrittäjäksi siinä tilanteessa.

Teatterialan opettaja ja esiintyjä Juuso

Teen töitä pääasiassa toiminimellä ja verokortilla. Nykyinen osa-aikainen vakityö turvaa perusansiot, jonka lisäksi teen keikkatöitä. Ansioitani täydennän Finnveran lainalla sekä sovitellulla ansiopäivärahalla.

Ansioturvan yhteensovittaminen on käytännössä toiminut hyvin, mutta tukijärjestelmä tuntuu mielivaltaiselta. Viranomaisten tulkinnat, onko yrittäjä vai ei, ovat todella hitaita prosesseja. Osan mielestä yritys on ok, osan mielestä ei. Byrokratia on välillä esteenä ja Kelan vastaukset eivät ole aina pitäneet paikkaansa. Tulkinnoista ja muista johtuviin viiveisiin osaan nykyään varautua ja tukiverkostoni auttaa tarvittaessa.

Asioista voi yleensä keskustella, mutta kestää aika pitkään, että tavoitan oikean henkilön, joka tietää asioista. Esimerkiksi yrittäjänä töiden etsiminen on huono juttu, kun silloin tulkitaan yrittäjäksi. Työntekijänä etsin samoja töitä, mutta eri statuksella, jolloin minulla on paremmat oikeudet. Tukien vuoksi en ole kieltäytynyt töistä, mutta aina en ole viitsinyt hakea jotain työtä, koska se voisi sotkea muut tekemiseni saatuun hyötyyn nähden.

Mielestäni perustulo voisi toimia. Ihmisiin tulisi luottaa enemmän. Pääsääntöisesti virkailijat tuntuvat mukavilta, mutta päätökset vaikuttavat siltä, että ne ovat asiakasta vastaan. Tuntuu raskaalta ylläpitää tällaista epäluottamusjärjestelmää.

5.2. Osaamisen ja ansioiden kehittämismahdollisuudet

Lähes jokainen vastaajista koki, että opiskelu, koulutukset ja kurssit sekä itseopiskelu kehittävät ja parantavat mahdollisuuksia työelämässä. Eräs vastaajista kertoi opiskelevansa töiden ohessa niin paljon kuin pystyy. Osa näki opiskelun olevan polku unelmatyöhön. Omalla ajalla opiskelu on kuitenkin aiheuttanut selvityspyyntöjä sekä rajoittanut kursseille osallistumista. Erilaisia ja uusia töitä sekä niistä karttuvaa osaamista ja kokemusta pidettiin yleisesti toisena väylänä kehittyä: keikkatyöprofiili monipuolistuu ja avaa uusia työmahdollisuuksia.

"Taistelen sitä vastaan, että jään tälle alalle."

Keikkatyöansioiden kehittyminen nähtiin useimmiten mahdolliseksi, jos onnistuu saamaan enemmän töitä. Lisäksi koettiin, että ansioidensa tasoa voi nostaa oman osaamisen kehittymisen ja kokemusvuosien karttumisen myötä. Toisaalta esimerkiksi vuokratyöntekijänä oma tulokehitys on vuokrafirmojen armoilla, eikä heidän kauttaan ole muita kehitysmahdollisuuksia. Yksi vastaajista ei nähnyt keikkatyönsä suhteen minkäänlaisia kehitys- tai vaikutusmahdollisuuksia. Useampi vastaajista kertoi myös tulevaisuutta hyvin vähällä toimeen.

"Tulen hirvittävän vähällä toimeen."

Muita huomioita

- ▶ Avoimen yliopiston kurssien lisäksi eräs vastaaja käy aktiivisesti keskustelua netissä alan foorumeilla ymmärtääkseen, mitä omalla alalla tapahtuu.
- ▶ Kurssit joudutaan usein maksamaan itse.

Tanssitaiteen pariskunta R & S

Teemme freelancereina monipuolista taiteellista viihdetyötä. Saamme sovittelua ansiopäivärahaa, mikä mahdollistaa elämisen niinä päivinä, kun ei ole näytöksiä. Tanssijoiden tapauksessa työttömyys on erilaista. Ansiosidonnainen mahdollistaa tree-naamisen ja näyttäytymisen tanssisaleilla ja se on meidän työnhakua.

Tilanteessa on omat hyvät ja huonot puolensa. Toivottua on se, että saamme tehdä monipuolista viihdetyötä ja elätämme itseemme. Saamme tehdä kaiken, mutta emme kuulu mihinkään. Toisaalta on pelottavaa, kestääkö fysiikka vai meneekö paikat rikki. Välillä kaikki työt tulevat päällekkäin ja silloin on pakko ottaa paljon töitä, kun niitä on. Välillä ei taas ole mitään. Jaksamisen ja tasapainon löytäminen perheen kanssa on erittäin vaikeaa. Kaipaamme myös sitä, että saisimme tehdä omaa taiteellista työtä ja toteuttaa sitä kautta itseämme.

Työtulojen ja ansioturvan yhteensovittaminen on yleisesti ottaen toiminut hyvin. Aktiivimalli aiheutti alkuun paljon epäselvyyksiä ja viivettä käsittelyihin. Työviikkojen kertymisen kanssa on joskus vaikeaa, kun ei saa työtodistuksia. Palkkakuitteja ei myöskään välillä saa, ja palkasta joutuu joskus tappelemaan. Verottaja, työvoimatoimisto ja Kela eivät ymmärrä ammattiamme.

Meidät haastatellaan 3 kuukauden välein ja aina kuin tilanteemme olisi uusi. Meidän halutaan osallistuvan koulutuksiin, eikä verottaja oikein ymmärrä treenivaatteiden hankkimista. Emme aina tiedä, uskotaanko meidän puhetta työmme luonteesta. Emme voi sanoa, että treenaamme päivittäin, koska meidät voidaan luokitella yrittäjiksi. Tällä hetkellä lomakkeiden ja selvitysten määrä on ihan älytön, ja joka välissä pitää soittaa liittoon ja vääntää eri tahojen kanssa. Tuntuu, että meidän toivottaisiin tekevän jotain muuta. Halutaanko taiteilijat pyyhkiä pois? Vai halutaanko meistä vain yrittäjiä?

Ansioturvan ansiosta olemme pystyneet jatkamaan tässä ammatissa 20 vuotta. Sen avulla olemme voineet tehdä kaikki ne työt, jotka olemme saaneet. Ansioturvan ansiosta pystymme treenaamaan itsellemme esitysnumeroa, pystymme kehittymään ja hengähtämään välillä. Jos sitoisimme itsemme vain opettajiksi, se sulkisi pois muut työt. Ansiosidonnainen ei vaikuta siihen, että tekisimme vähemmän töitä. Välillä töissä ei ole mitään järkeä eikä tasapainoa. Ilman ansioturvaa olisin jäänyt sairauslomalle. Alalla tippuu herkästi kyydistä. Ansioturva mahdollisti sen, että pystyin ottamaan hetken rauhallisemmin, jatkamaan treenaamista ja kasamaan toimintani uudelleen.

Mielestämme perustulo voisi toimia alallamme. Työvoimatoimiston ja liiton tulisi laatia yhdessä infopaketti, jossa kerrottaisiin nuorille valmistuville, miten heitä voidaan auttaa ja tukea työnhaussa. Yhteiskunta ei ole mitään ilman kulttuurista. Ala pitää tunnustaa ja sen arvostusta pitää nostaa. Miksi pitää tehdä tästä mahdollisimman vaikeaa? Tukeamalla ja auttamalla työn määrää voisi kasvattaa. Lähtökohta järjestelmässä on väärä: että on retku, joka yrittää päästä helpolla, vaikka se on ihan päinvastoin.

5.3. Kokemukset keikkatyön muusta turvasta ja eduista

Haastateltavien kokemukset keikkatöistä vaihtelivat. Osa oli tietoinen oikeuksistaan, mutta osalla vastaajista ei ollut käsitystä siitä, huolehditaanko hänen lakisääteisistä maksuista tai vakuutuksista ja mihin etuihin hän on oikeutettu työtä tehdessään.

”Tämä on ihan kauheata. Tämä on sellainen viidakko.”

Työsuhteessa (freelancer, nollatuntisopimus) työskennellessä oletetaan vahvemmin, että työnantajan lakisääteiset minimiehdot täyttyvät (sosiaalivakuutusmaksut, eläke). Epävarmuutta koetaan kuitenkin muun muassa tapaturmavakuuttamisen osalta.

Erityisesti työterveys koettiin joko puutteellisenä, sitä ei ole tai sitä ei tiedetä olevan. Kokemus julkisesta terveydenhuollosta keikkatyöläisen näkökulmasta oli se, että se ei huomioi riittävästi työntekijän tarpeita: sairautta ei pyritä hoitamaan nopeasti kuntoon, jotta paluu töihin tai työnhakuun tapahtuisi mahdollisimman nopeasti.

Osa vastaajista totesi, että on itse kyettävä vaatimaan työnantajaa, että tämä pitää kiinni lakisääteisistä velvoitteistaan. Kokemus oli, että isot työnantajat huolehtivat näistä asioista paremmin.

Erityisesti luovan alan töissä sekä niin kutsutuissa ”alustatöissä” esiintyi epäselväksi koettuja käytäntöjä. Osa luovan alan töistä maksetaan työ- tai käyttökorvauksina, joiden osalta oli epätietoisuus siitä, mihin korvauksesta pidätetty osuus menee. Alustatyöhön liittyi useita epäselväksi koettuja käytäntöjä, ja niiden esiin tuomisen epäiltiin lisäävän riskiä, että kyseinen yritys vetäytyisi Suomesta (näin on käynyt muissa maissa). Usean vastaajan mielestä keikkatyön tekeminen ilmiönä perustuu siihen, että työn teettävä haluaa osaltaan tinkiä eduista, muusta turvasta ja kustannuksista. Tämä on joidenkin osalla aiheuttanut tunteen, että olisi työntekijänä muita alempiarvoinen.

”...on vähän niin kuin toisen luokan kansalainen. Ei saa lisiä ja etuisuuksia, kuten muut.”

Epävarmuus keikkatyöansioista ja työttömyysturvasta luovat yleistä turvattomuuden tunnetta. Monet vastaajista kokivat, että elämäntilanne, parisuhde ja muut taustajoukot tuovat enemmän turvaa.

Muita huomioita

- ▶ Laskutuspalvelu pidättää automaattisesti tarvittavat sivukulut.
- ▶ Lomia ei ole. Lomakorvauksista on kuitenkin yritetty pitää huoli.
- ▶ Vuokratyöntekijänä etuuksia jää helposti pois.

Metalli- ja sekatyöntekijä Pasi

Keikkatyöntekijänä olen tehnyt kaikkea, mitä on ollut tarjolla. Olen työskennellyt verokortilla, vuokra- ja nollatuntisopimuksilla. Toimeentuloani olen täydentänyt sovittelulla ansiopäivärahalla.

Haen vakituista työtä koko ajan, eikä tilanteeni ole toivottu. Työtulojeni ja ansioturvan yhteensovittaminen ei ole oikein toiminut. Päätöksiä joudun odottamaan pitkiä aikoja. Selvityksissä vaadittavia papereita ei tahdo saada yrityksistä, joissa olen ollut töissä. Onneksi vaimoni käy ansiotyössä. Keikkatöideni ja ansioturvan yhteismäärää en pidä riittävänä. Lyhempiä keikkatöitä ei viiveiden vuoksi kannata ottaa vastaan.

Keikkatyöansioihin liittyviä riskejä on useita. Kerran otin itse lopputilin, koska yrityksen omistaja oli epävakaa. Jouduin siitä syystä karensiin. Joissain tapauksissa nollatuntisopimusta voidaan tulkita niin, että on kokopäiväinen työntekijä, jolloin ei saa enää työttömyysturvaa ja joutuu toimeentulotukilukulle. Tekaistuja työpaikkailmoituksia tehdään myös, niiden kautta työnantajat saavat henkilötiedot ja rekrytoivat sitten toiseen paikkaan tai ohjaavat heikompaan työhön. Yhdessä yrityksessä näin jopa laittomuksia liittyen keikkatyöntekijöihin.

En näe mahdollisuutta vaikuttaa työtuloihini. Tuntuu kuin olisin toisen luokan kansalainen. En saa lisää ja muita etuuksia kuten muut. Vuokrattuna ei

ole myöskään samoja kehitys- ja koulutusmahdollisuuksia. Vuokrafirmit pyrkivät säästämään kaikesta. Kerran halusin hakea trukkikoulutusta Helsingistä, mutta työvoimatoimistosta todettiin, että vain Rovaniemellä olisi yhden päivän kurssi. Jouduin itse maksamaan trukkikorttini.

Työnhaussa tuntuu, että olen täysin vuokrafirmojen armoilla. Hakiessa vakituisempaa työpaikkaa keikkatöiden lomassa, täytyy aina miettiä, että jos saan jonkin pätkähomman, miten siitä pääsee irtautumaan, mikäli saankin paremman paikan muualta. Työn hakeminen vie paljon aikaa ja se on kallista, kun täytyy olla auto. Keikkatyöt ovat kuitenkin aina parempi CV:ssä, vaikka sitovat ja ovat pysyvän työn hakemisen kannalta ongelmallisia.

Mielestäni työttömäksi ilmoittautuminen tulisi olla sujuvampi prosessi, ettei päätöksissä mene päria kuukautta. Jos joudun itse irtisanoutumaan, en ymmärrä kolmen kuukauden karensia. Byrokratia on silloin liian jäykkä, kun ei ole varaa ottaa viikon tai kahden pituisia työkeikkoja vastaan.

06

VASTAAJIEN RATKAISUEHDOTUKSIA

Vastaajien omista ratkaisuehdotuksissa korostui erityisesti se, että byrokratiaa tulisi vähentää. Sähköisiä järjestelmiä tulisi kehittää ja automatisoida, mikä helpottaisi selvittelytyötä. Automatisoinnin myötä päätökset eivät olisi riippuvaisia virkailijoiden vaihtelusta osaamisesta ja erilaisista tulkinnoista.

Viranomaisten toimintatavat pitäisi saada myös kuntoon: esimerkiksi rekisterijärjestelmät pitäisi saada sellaisiksi, että eri viranomaiset saisivat niistä yhdenmukaisen kuvan henkilön tilanteesta. Asiakasta pitäisi auttaa ja ohjata tavoitteellisemmin ja viranomaisten tulisi keskustella keskenään. Nyt keikkatyöntekijä toimii usein tulkkina eri viranomaisten välissä.

Henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa tulisi parantaa aina opinto-ohjauksesta lähtien. Ei pitäisi olettaa, että asiat tiedetään tai ne jätetään asiakkaan selvitettäväksi. Ohjeiden ymmärtäminen ja niiden soveltaminen on monelle vaikeaa. Eri aloille yhteistyössä laadituista infopaketeista olisi paljon apua.

"Miksi siitä pitää tehdä mahdollisimman vaikeaa? Tukemalla työn määrä voisi kasvaa."

"Järjestelmästä pitäisi saada mielivalta pois."

Haastateltavat toivoivat, että työttömyysturvan sovittelutehtäisiin vasta sen jälkeen, kun palkka on maksettu. Täsmennykset voisi tehdä seuraaviin maksatuksiin. Tämä vähentäisi viiveitä maksatuksissa ja varmistaisi etuutta hakevan toimeentulon.

Mahdollisuus opiskella omaehtoisesti tulisi olla laajempi. Jos opiskelun rinnalla tekee ja hakee riittävästi työtä, pitäisi opiskelu sallia ilman rajoituksia.

Haastateltavat toivoivat myös toimivampaa julkista terveydenhuoltoa keikkatyöntekijän näkökulmasta. Asiakkaan tarpeita tulisi hoitaa niin, että paluu työkuntoon ja työmarkkinoille tapahtuisi mahdollisimman nopeasti.

Freelancereille ja keikkatyöntekijöille toivottiin omaa edunvalvontaan keskittyvää tahoa, joka puolustaisi heidän oikeuksiaan. Työnantajien väärinkäytöksiä keikkatyöntekijöitä kohtaan tulisi kontrolloida paremmin, ja palkkatodistusten sekä muiden dokumenttien saaminen tulisi olla helpompaa.

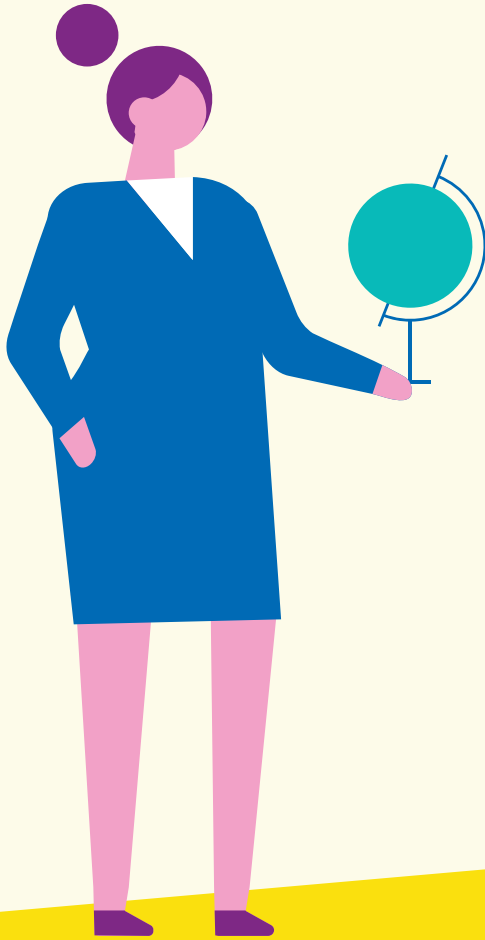
Useissa vastauksissa korostui se, että luottamus ihmisiin ja heidän haluunsa tehdä töitä pitäisi asettaa systeemin lähtökohdaksi sen sijaan, että epäillä ja halutaan tarkoituksella ymmärtää väärin ihmisen tilanne. Usean vastaajan mielestä kansalaispalkka tai perustulo poistaisi nykyisen epäluottamusjärjestelmän.

"Vaikeimmassa tilanteessa olevat joutuvat taistelemaan eniten."

"Tuntuu raskaalta ylläpitää tällaista epäluottamusjärjestelmää."

Muita kehittämisehdotuksia

- ▶ Selkeät ja monipuolisemmat palkkataulukot, joista työnantajat eivät voi luistaa.
- ▶ Suojaosan korottaminen.
- ▶ Luovien ammattien tunnistaminen.
- ▶ Vanhempien tulot eivät saisi vaikuttaa lapsen tukiin.
- ▶ Anonyymi työnhaku, joka poistaisi ikä syrjintää.

Eri työelämäpolkuja kulkenut Johanna

Olen viimeisen 14 vuoden aikana tehnyt erilaisia keikkatöitä ja asunut monissa eri maissa. Käytyäni sähköpostisodan työvoimahallinnon kanssa, pääsin lopulta täällä kotimaassa rekrytointikoulutukseen, jonka ansiosta sain nykyisen, toistaiseksi voimassa olevan työsuhteeni. Työttömyysetuuksien kanssa on ollut matkan varrella paljon ongelmia.

En saanut lukion jälkeen mitään töitä. Ajattelin hakea yliopistoon, mutta päätin kuitenkin lähteä Saksaan hakemaan töitä au pairina. Palatessani Saksasta takaisin Suomeen onnistuin samaan lyhytkestoisia keikkatöitä. Niillä rahoilla en kuitenkaan pärjännyt. Menin työvoimatoimistoon ja siellä sanottiin, että olen liian fiksu, saan kyllä töitä, että täältä et saa rahaa. Minua ei siis kelpuutettu työttömäksi. Minulla ei ollut myöskään opiskelupaikkaa, eivätkä he kertoneet minulle hakemuspakosta.

Jouduin hakemaan rahaa sosiaalitoimistosta, mutta varakkaiden vanhempieni vuoksi en saanut mitään. Vanhempani eivät kuitenkaan tukeneet minua rahallisesti. Jatkoin keikkatöitä ja tutkin, missä päin maailmaa olisi halvempi elää. Muutin Itä-Eurooppaan, jossa olen asunut useissa eri maissa.

Myöhemmin palattuani jälleen Suomeen hain uudelleen kouluun ja sain opintotuen. Valmistumisen jälkeen sain työttömyyskorvausta hetken aikaa. Pääsin vielä ammattikorkeakouluun, mutta en aloittanut opintoja, kun sain lapsia.

Katselin työpaikkoja myös äitiyslomalla. Aina kun hain töitä, minulle sanottiin, että ei palkata kuin keikkatöihin. Rekrytointifirmassa naureskeltiin, että et kai kuvittele, että saat tämän työn (varastotyö). Heidän piti vain näyttää ulospäin asiakasfirmalle, että ovat tasapuolisia kaikkia hakijoita kohtaan. Yhdessä työhaastattelussa, jonne pääsin välitysfirman kautta, minulle sanottiin, että niin kauan kuin näyttää siltä, että voin saada lapsia, et saa tätä työpaikkaa. Huonon kohtelun vuoksi päätin, etten enää mene välitysfirmojen työhaastatteluihin.

Löysin netistä työvoimakoulutuksen, johon halusin. Työvoimatoimistossa oltiin kuitenkin sitä mieltä, että minun on ihan turhaa hakea siihen, koska en kuitenkaan pääse sinne. Kun vein asiani tarpeeksi korkealle taholle, sain luvan hakea koulutukseen, jonne myös pääsin ja sen myötä sain nykyisen työpaikkani.

Asiat, joita olen kohdannut, tuntuivat sillä hetkellä musertavilta. Minulla on kuitenkin aina ollut vahva tunne, että olen arvokas ja koen olevani hyödyllinen yhteiskunnalle, jos joku vain antaisi mahdollisuuden. En oikein tiennyt, kenelle olisin vienyt asiaani ja välillä tuntui, ettei minua uskota. Välillä olen miettinyt, mitä järkeä tässä on. Pitäisi olla edes joku toivon kipinä.

Kaikilla ei ole taustatukea, esimerkiksi perhettä, jolloin opinto-ohjauksen tulisi tarjota tietoa, ettei oleteta, että tietää. Kannatan perustuloa ihan sen takia, että kukaan ei jäisi ihan tyhjän päälle. Vanhempien tulot eivät saisi vaikuttaa lapsen tukiin.

07

JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu sitä, millaista on keikkatyöläisen arki ja toimeentulo, sekä sitä, miten keikkatyöansioiden yhteensovittaminen työttömyysturvan kanssa toimii. Henkilöt valikoituivat tutkimukseen satunnaisesti. Tavoitteena oli, että haastateltavilla oli pidempää tai pysyvämpää kokemusta keikkatöistä, ja että he joutuvat tai ovat joutuneet täydentämään ja sovittamaan ansioitaan työttömyysturvalla. Tutkimuksen lähtökohtana oli syventyä haastateltavien kokonaistilanteeseen ja etsiä uusia ratkaisumalleja, jotka lisäävät työnteon ja työurien turvallisuutta, vakautta ja ennustettavuutta sekä ansiotöiden määrää.

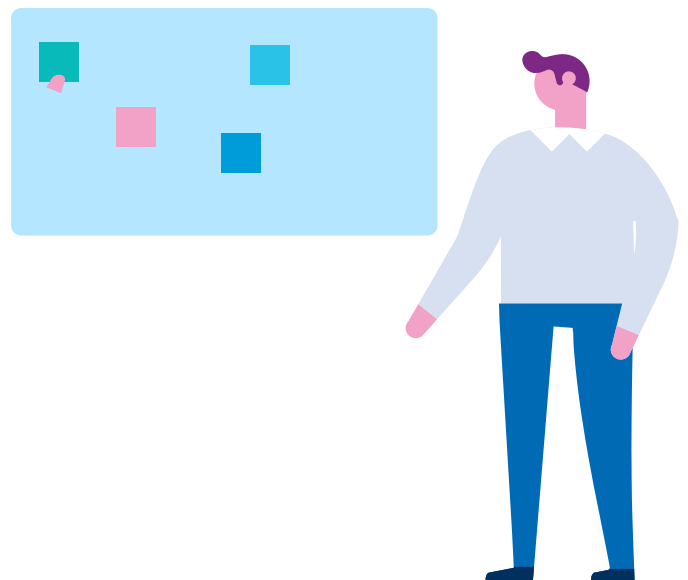
Haastattelussa kysymysten pääteemana oli ansiotöiden ja tulojen sekä työttömyysturvan yhteensovittaminen. Sen pohjalta tavoite oli avartaa käsityksiä keikkatyönteckemisen motiiveista, mahdollisuuksista, haasteista ja vaikutuksista ihmisen kokonaistilanteeseen.

Haastateltavilta saatiin arvokasta kokemusperäistä tietoa. He avasivat tilannettaan ja elämäänsä osin myös herkimpien osa-alueiden, kuten matalien tulojen varassa elämisen ja mielenterveydellisten haasteiden osalta.

Osassa vastauksista haastateltavat arvioivat kokonaistilannettaan, joka koostui eri hetkistä, kokemuksista ja leikkauskohdista työurien ja elämän varrelta. Tutkimuksen tavoitteena oli hahmottaa kokonais kuvaa ja sen eri syy-seuraussuhteita, jotta eri tilanteet tulisivat paremmin ymmärretyiksi. Monia tilanteita jäi varmasti myös läpikäymättä, mutta vastausten perusteella keikkatöissä monet asiat toistuvat tilanteesta toiseen: työnantajan tai virkailijan vaihtuessa tai oman elämäntilanteen muuttuessa samat haasteet kohdataan aina uudelleen ja uudelleen.

Keikkatöiden määrän lisääntyminen näyttää olevan väistämätön kehityssuunta. Haastateltavien vastausten ja kertomusten pohjalta hahmotettava tutkimustulos ja palaute liittyen työurien turvallisuuteen, vakauteen ja ennustettavuuteen sekä ylipäätään siihen, halutaanko keikkatöitä tehdä pysyvämmiin, on yksiselitteinen: työelämämme nykysuuntana se ei ole oikea.

Tutkimuksen perusteella on siis syytä tehdä johtopäätöksiä, että nykyistä kehityssuuntaa on korjattava tai lievennettävä ja keikkatöistä tällä hetkellä aiheutuvia yleisiä ongelmia on helpotettava. Keikkatyöilmion kasvattamista suoraan tai välillisesti on tutkimustulosten perusteella syytä välttää.

7.1. Johtopäätökset

Keikkatöiden ja työttömyysturvan yhteensovittaminen

Keikkatöiden yhteensovittaminen erityisesti ansioturvaan vaikuttaa yleisellä tasolla toimivan. Yhteensovittamisesta johtuvat haasteet ovat peräisin keikkatöiden luonteesta, muun muassa siitä, että työntekijällä on useita eri työnantajia. Heiltä kaikilta ei välttämättä saa tarvittavia todistuksia ajallaan, ne ovat virheellisiä tai ne jopa laiminlyödään kokonaan. Tästä seuraa usein se, että työttömyystuet jäädytetään, kunnes tarvittavat selvitykset on tehty. Tämä aiheuttaa keikkatyöntekijälle monenlaisia taloudellisia ja jaksamiseen liittyviä lisähaasteita.

Järjestelmässä on myös piirteitä, jotka synnyttävät eriarvoisuutta: viranomaiset eivät välttämättä ole ajan tasalla sääntelystä tai eivät tunnista keikkatyön luonnetta ja sisältöjä. Eriarvoisuus ilmenee selkeimmin osaamisvaatimuksina. Tämä näkökulma toistuu kaikilla vastaajilla. Lähes kaikki pärjäävät järjestelmässä, koska ovat joko oppineet "kantapäähän kautta", lähipiiristä löytyy osaamista, asiat osataan omasta taustasta johtuen tai ilmaisutaitojen ansiosta omat näkemykset pystytään perustelemaan. Useampi vastaajista arveli olevansa itse paremmassa asemassa niihin nähden, jotka eivät tunne järjestelmää tai kohtaavat sen ensikertaa.

Aktiivimalli näyttää kohtelevan keikkatöiden tekijöitä syrjivästi. Keikkatöitä pysyvämmin tekevien kohdalle voi tulla tilanteita, ettei töitä ole kaikkina tarkastelujaksoina. Työllistymistä edistävät palvelut eivät juuri tue keikkatöiden hakua ja osallistuminen niihin voi rajata mahdollisuutta etsiä lisää keikkatyötä.

Keikkatöiden hankkiminen ja muu turva

Keikkatöiden tekeminen ja töiden hakeminen vaikuttaa kokonaisvaltaiselta ja kovalta työltä. Työttömyysturvan yhteensovittamiseen ja erilaisiin selvityksiin menee oma aikansa. Ei voi kuitenkaan sanoa, että työttömyysturvajärjestelmä yksin työllistäisi keikkatyöntekijää. Pikemminkin se tuo lisää haasteita ja

kuormittaa vain lisää keikkatyöläisen arkea. Suuri osa ajasta menee töiden hakemiseen ja etenkin alustatöissä ja nollatuntisopimuksella olevilla usein aikaa menee myös töiden päivystämiseen sekä jatkuvaan valmiudessa olemiseen.

Työn hankkimiseen ja erilaisiin selvityksiin menevä työmäärä ei ole välttämättä tasapainossa ansioita tuovan varsinaisen työn kanssa. "Työajan kolmiosta" eli työnhakutyöstä, varsinaisesta tuottavasta työstä ja työttömyysturvajärjestelmän selvittelytyöstä muodostuu aikakehys, joka rajaa merkittävästi vapaa-aikaa ja työntekijän palautumisaikaa.

Muu turva ja työetuudet koetaan vähäisiksi, ja moni kokee myös, että niistä pyritään keikkatyöntekijöiden osalta tinkimään.

Keikkatyön mielekkyys

Keikkatyönteon mielekkyyttä lisääviä tekijöitä ovat oman osaamisen kehittyminen monipuolisissa työtehtävissä, identiteetin vahvistuminen (täyden) työttömyyden sijasta sekä keikkatöiden joustavuus ja sopivuus omaan elämänvaiheeseen. Pysyvää keikkatöiden tekemistä ei kuitenkaan pidetä tavoiteltavana. Lähes kaikilla oli toiveissa pysyvä kokoaikatyö. Luovalla alalla työskentelevillä alan keikkatyökäytännöt ovat laajemmin hyväksytty normi ja ne koetaan mielekkääksi etenkin silloin, kun itse työ on innostavaa.

Haastateltavat kokivat, että viranomaiset suhtautuvat keikkatyöntekijöihin pääosin kielteisesti etenkin työttömyysetuuksiin tai muuhun turvaan liittyvien selvitystarpeiden osalta. Tyytyväisiä ollaan tilanteisiin, joissa erillisiä selvityksiä ei tarvitse tehdä, vaan jo tehdyt selvitykset hyväksytään tai on saavutettu tila, jossa ei erikseen tarvitse koko ajan selvittää omaa tilannettaan. Erilaiset työllistymistä edistävät palvelut sopivat haastateltavien mielestä huonosti keikkatyöntekijälle, ja moni kokee, ettei ole saanut henkilökohtaista palvelua, tukea, ja neuvontaa. Tällaista ei aina edes osata tarjota viranomaisten taholta. Ensisijaisen toive onkin, että viranomainen luottaisi siihen, että henkilöt itse tekevät parhaansa töiden saamiseksi.

7.2. Suositukset

Työttömyysturvan sovittelu takautuvasti ehkäisee tulon menetyksiä

Suuri osa keikkatyötä tekevistä elää hyvin pienillä ansiolla, eikä säästöjä, joiden varassa elää työttömyysturvan maksun keskeytyessä, juuri ole. Työttömyystuuden katkaiseminen selvitysten ajaksi epäselvissä tilanteissa on ilmeisin ongelmakohta, joka aiheuttaa lisäongelmia. Pysyvämmin keikkatöitä tekevien ja epä-säännöllisiä ansioita työttömyysetuuden ohella saavien osalta pitäisi mahdollistaa työttömyysturvan maksujärjestelyt, jotka eivät katkea ongelmatilanteissa.

Selvitystaakka epäselvissä tilanteissa on jaettava tasaisemmin työnantajan ja työntekijän kesken

Työsopimuslakiin, työehtosopimukseen tai muuhun vastaavaan lainsäädäntöön olisi mietittävä taloudellinen sanktio, jos työn teettäjä tai työnantaja laiminlyö palkanmaksun, palkkatodistuksen tai työtodistuksen, ja tästä aiheutuu työntekijälle taloudellisia ongelmia työttömyys- tai sosiaaliturvan piirissä. Lisäksi olisi mietittävä, mikä on kolmansien osapuolien rooli tässä kokonaisuudessa. Laskutuspalveluita tarjoavat yritykset helpottavat nyt todistusten kokoamista ja käsittelyä etenkin tilanteissa, jossa työnantaja on useita. On ensisijaista, ettei keikkatyöntekijälle koidu ylimääräisiä kustannuksia eikä hänen työmarkkina-asema heikene todistusten käsittelyssä ja kokoamisessa tai niiden saamisessa ilmenevien viiveiden seurauksena.

Digitaalisten mahdollisuuksien ja automaation laajempi hyödyntäminen

Keikkatyötä tekevät henkilöt vaikuttavat omatoimisilta. Sähköisten palveluiden kehittäminen tukisi heidän tilannettaan. Tietojen välittyminen ja yhdenmukaistaminen eri järjestelmien kesken on iso yhteiskunnallinen haaste ja tavoite, jonka tarpeen myös tämä tutkimus selvästi osoittaa.

Järjestelmät tulisi yhdenmukaistaa myös käyttöliittymien osalta eri viranomaisten välillä, ja käyttöliittymien selkeyteen ja ymmärrettävyyteen tulisi panostaa. Palautteen perusteella järjestelmät ovat edelleen monimutkaisia. Ihmisten on kuitenkin pakko

opetella käyttämään niitä, koska tuet ovat järjestelmistä riippuvaisia. Käytettävyys ja sen parantaminen olisi nostettava yhdenvertaisuuskysymykseksi. Tällä hetkellä opettelu vie liikaa aikaa, ja hankaloittaa, lamauttaa tai jopa syrjäyttää osan käyttäjäistä.

Työnhaun velvoitteiden määrittely paremmin keikkatyöntekijöille soveltuviksi

Työttömyysturvan aktiivimalli, erityisesti lainsäädäntövalmistelussa ollut aktiivisen työnhaun malli ja vastaavat yleisvelvoitteet, sopivat huonosti keikkatyötä tekeville, koska heillä työnhaun tavat ja kanavat ovat epätyypillisiä. Tällä hetkellä voimassa olevan työttömyysturvan vastikkeellisuudesta sovitaan yksilöllisessä työllistymissuunnitelmassa tai tätä korvaavassa suunnitelmassa. Tutkimuksen perusteella yksilöllinen palvelu ei tällä hetkellä kuitenkaan tavoita aina keikkatyöntekijöitä eikä suunnitelmien laatu välttämättä tue keikkatyöntekijän toimintaa työmarkkinoilla. Henkilökohtaista palvelua tulisi parantaa ja yksilöllisten suunnitelmien roolia korostaa. Virkailijoiden ymmärrystä keikkatyöilmioista ja keikkatyöntekijöiden erilaisista olosuhteista tulisi parantaa.

Omaehtoisen opiskelun subjektiivista oikeutta tulisi laajentaa tilanteissa, joissa on varmaa, että henkilö tekee ja hakee aktiivisesti töitä, ja opiskelun tavoitteet tukevat pysyvämpää työllistymistä.

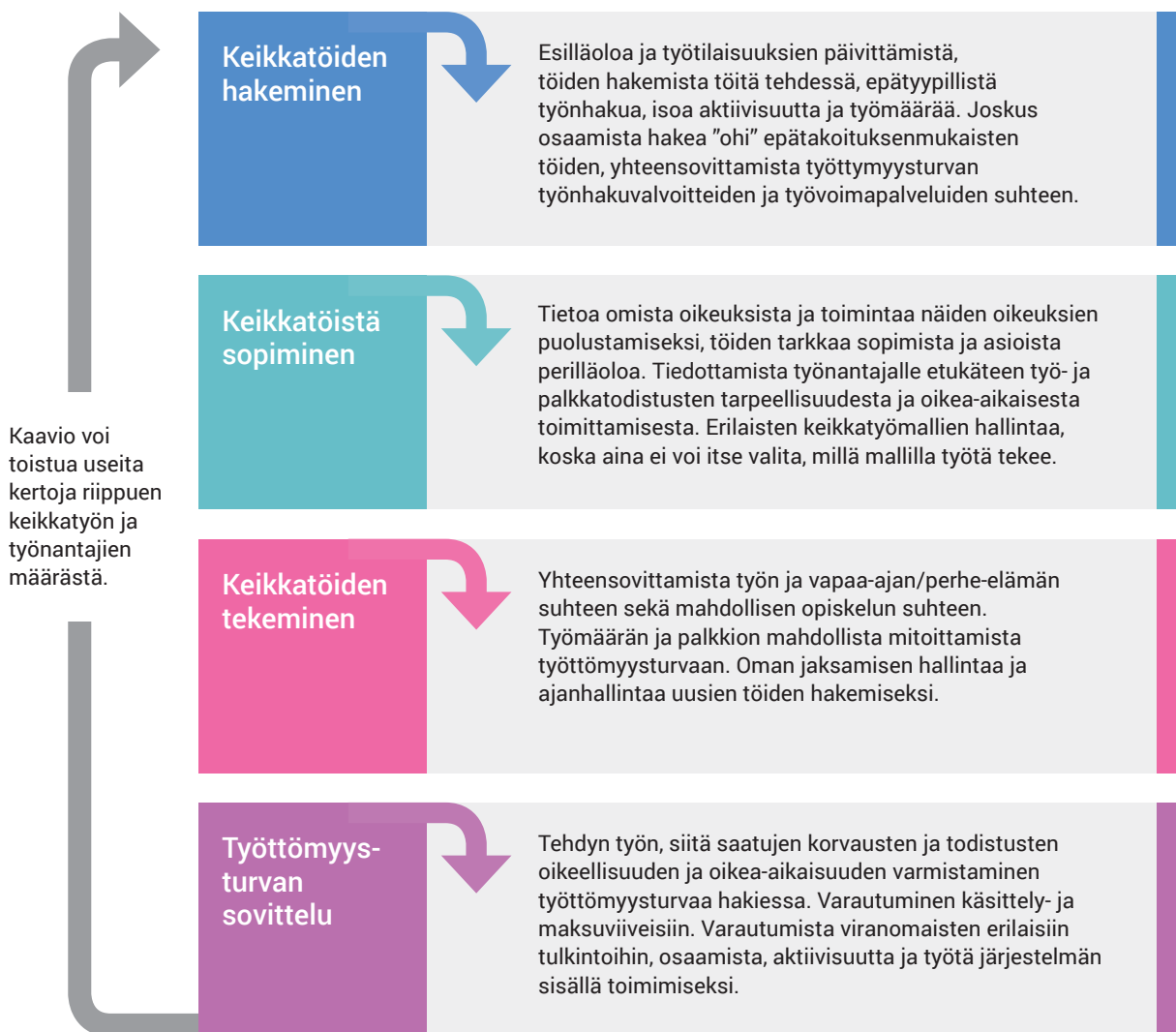
Keikkatyön edunvalvonnan kehittäminen

Ammattiliitot vastaavat tällä hetkellä keikkatyöntekijöiden edunvalvonnasta. Osalle keikkatyöntekijöistä voi olla vaikea löytää ammattiliiton piiristä omat tarpeet täyttävää neuvonta-apua. Olisi pohdittava, voiko keikkatyöntekijöitä varten luoda ammattiliittojen yhteistä toimintaa ja palveluja tai miten koordinointia ja tiedonvaihtoa voisi parantaa eri ammattiliittojen välillä.

Keikkatyönteittäjien parempaa itsesääntelyä olisi edistettävä esimerkiksi julkisuuden kautta. Keikkatyöntekijät ovat heikossa asemassa, etenkin, jos heidän täytyy nostaa esiin ongelmia ja epäkohtia omalla nimellään. Työn teettämisen ongelmien esiintuomiseksi olisi luotava anonyymi ilmiäntalpalvelu ja riippumaton viestintä.

Keikkatyöntekijäksi hakeutumisen syyt:

- oma halu
- alan käytäntö
- ei muita töitä
- hakee kokoajatöitä
- elämänvaihe

Liite 1

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Info

Tutkimus keikkatyöntekijöiden toimeentulosta, tilaajana SAK, toteuttajana Mikko Kesä. Haastateltavaa pyydetään luonnehtimaan alan tai aihepiirin edustajana tilannetta, olosuhteita ja omia näkemyksiä (ja välttää liian henkilökohtaiselle tasolle menemistä).

Osa 0

Kuvataan hypoteesi minkä tyyppistä alaa/aihepiiriä vastaaja edustaa. Sopiiko kuvaus haastateltavaan pääpiirteissään?

Osa 1

Tausta

1. Minkä tyyppistä keikkatyötä (tai muuta epätyypillistä työtä) tekee tällä hetkellä, tekeekö muita töitä, työhistoria lyhyesti sekä miten nykyiseen tilanteeseen päätynyt / miksi tekee keikkatöitä?
- Onko tilanne toivottu vai ei-toivottu kannaltasi?
2. Tarkemmin: Millä alustalla tai sopimuksella tekee keikkatöitä (vuokratyöntekijä, sijaisuudet, osa-aikatyö, alustatyö, 0-tuntisopimus ym.) ja millä statuksella (palkansaaja, yrittäjä, kevytyrittäjä)?
3. Mitä täydentävää sosiaaliturvaa ansiotöiden ohella?
 - a. Tarkemmin työttömyysturvasta haastateltavan näkökulmasta (soviteltu, käytännöt ym.).

Osa 2

Palkkatulon ja ansioturvan yhteensovittaminen

1. Miten työtulojesi ja ansioturvan yhteensovittaminen toimii yleisesti ottaen? (mahdollisimman tarkka tilannekuvaus)
2. Koetko keikkatyöansiosi ja ansioturvan yhteismäärän olevan riittävä?
3. Onko työsi luonne vaikuttanut ansioturvan saamiseen ja miten? (harkinnanvaraisuus)
 - a. Kuvaile hakuprosessia ja viranomaisten selvitystarpeita hakiessasi ansioturvaa keikkatyösi rinnalle ensimmäistä kertaa.
 - b. Kuvaile vastaavaa hakuprosessia jatkuvana.
 - c. Mitkä asiat ovat hakuprosessin pullonkauloja, tuovat viivettä maksuun, aiheuttavat ongelmia tms.?
4. Entä vaikuttaako ansioturvan saaminen jollain tapaa työntekoosi (määrään, laatuun, tulevaisuudennäkymiin, turvallisuuteen tms.)?
5. Kuinka tietoinen olit työhön ja ansioturvaan liittyvästä lainsäädännöstä ja menettelyistä aloittaessasi työt? Osasitko ottaa ne huomioon keikkatöistä sopiessasi ja niitä tehdessäsi?

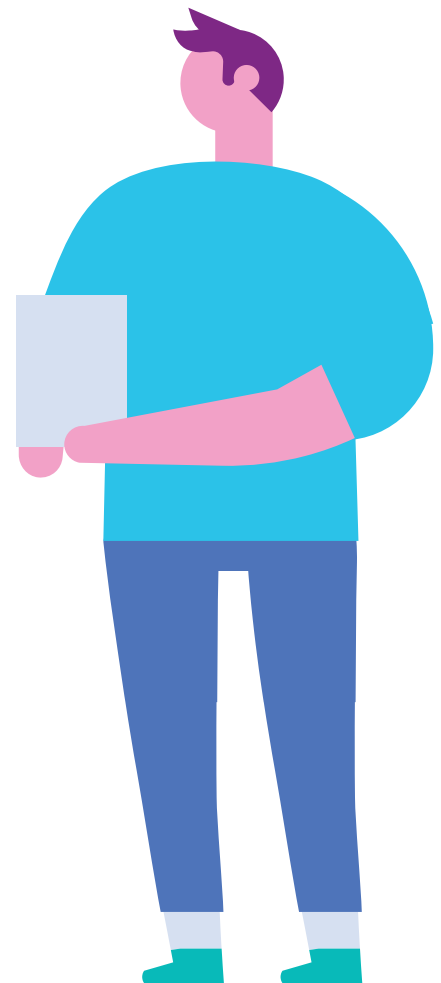
Osa 3

Keikkatyön ja ansioturvan muut näkökulmat

1. Mitä riskejä ja epävarmuuksia näet keikkatyöansioiden tai ansioturvan menettämiseen nähden?
2. Millaisia kehittymismahdollisuuksia näet työtuloissasi? Onko niitä?
3. Entä millaisia kehittymismahdollisuuksia näet työssäsi oman kehityksesi kannalta? (esim. osaamisen kehittämisen mahdollisuudet)
4. Miten työhösi liittyen työterveydestä, lomista, eläketurvan kertymisestä, tapaturma- tai muista vakuutuksista huolehdit tai on huolehdittu? Kuinka tietoinen olet näistä asioista? Tunnetko oikeutesi?
5. Kuinka paljon joudut tekemään nk. työnhakutöitä saadaksesi töitä? Vaikuttaako tämä jotenkin ansioihin, vapaa-aikaan tai työnhaun yleisiin velvoitteisiin ansioturvan näkökulmasta?
6. Koetko keikkatyön vaikuttaneen esim. kokopäivätyön hakemiseen tai muihin työ-/opiskelumahdollisuuksiin?

Osa 4

Vastaajan omat kehittämis- ja ratkaisuehdotukset, mitä pitäisi tehdä?

Keikkatyöntekijän
arki on toimia vähällä
työllä, mutta valtavalla
vaivalla.

TAITTO: BREAD VISUAL DESIGN OY |

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK
Pitkänsillanranta 3, PL 157, 00531 Helsinki
020 774 000 - sak@sak.fi - www.sak.fi